

Jelen pályázat a mandzsu kori mongol történeti dokumentumok, a mongol buddhista egyházzal, vallással kapcsolatos kéziratok feltárását, feldolgozását célozta. A munka a pályázati tervnek megfelelően haladt, illetve részben ki is bővült. A program megvalósítása közben újabb anyaggyűjtésre nyílt lehetőség, ezért a kutatást egy évvel meghosszabbítottuk. A vállalt elképzeléseket maradéktalanul sikerült megvalósítani. A program során feldolgozásra került egy, a Mongol Állami Könyvtár kéziratárában található 7 kötetes levelezés-gyűjtemény újabb kötete (a program vezetője által 2004-ben kiadott kézirat második kötete, önmagában csaknem 300 kézirat oldal), számos önálló kisebb kézirat (mong. nugalbar bichig), mongol és kínai archívumokban és magángyűjteményekben található anyagok is. A programvezető gondozásában és szerkesztésével megjelent a Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism sorozat két újabb kiadványa CD és egy könyv formájában. Egy újabb kötet előszava, ill. a kézirat digitális feldolgozása, a képek szerkesztése is megtörtént. A kiadások finanszírozása más forrásból valósul meg. Elkészült egy kismonográfia *A mongol főlámák rövid története* címmel, mely a kutatás során fellelt történeti források alapján mutatja be a mongol buddhista egyházfők életét. A programvezető 2011 márciusában sikeresen védte meg második PhD. disszertációját – *Nagyhatalmi rivalizálás Belső-Ázsiában. A szomszédos nagyhatalmak és a mongol buddhista egyház szerepe a mongol állam kialakulásának folyamatában* –, mely részben a program folyamán feldolgozott mandzsu kori történeti források alapján vizsgálta a mongol állam kialakulásának folyamatát, a mongol buddhista egyház társadalmi és politikatörténeti szerepét. A kutatás folytatásaként – eredményei alkalmazásával – két elektronikus formában megjelenő oktatási segédanyag is készül. Az egyik az idén kikiáltásának századik évfordulóját ünneplő Teokratikus Mongol Állam történetét mutatja be. A másik a mongol buddhizmus második mongol megtéréstől napjainkig zajló történetét, társadalomtörténeti szerepét, szertartásrendszerét, oktatási struktúráját mutatja be. A kutatás során feltárt adatok jó alapot nyújtanak a mongol történelem későbbi korszakaival, a buddhista egyház társadalmi szerepével, jelenkori státuszával foglalkozó publikációkhoz is. A kutatás eredményei közvetlenül is beépülnek az egyetemi oktatásba. A programvezető által az ELTE Távol-keleti Intézetében tartott kötelező (Távol-Kelet története), illetve közismereti előadásokon, valamint a Belső-ázsiai Tanszék belső-ázsiai és mongol történelemmel, társadalom-, és kultúrtörténeti kurzusain, a forrásfeldolgozással, az írott-mongol nyelvvel foglalkozó órákon a hallgatók megismerhetik a feltárt kéziratokat. A szakszemináriumon, doktori képzésben lehetőség van az itt feltárt források hallgatókkal együtt történő vizsgálatára is.

A kutatási program bemutatása éves bontásban:

2007. A program pénzügyi lebonyolítása a késedelmes finanszírozás miatt sajnos egy fél évet csúszott, de a munka a kutatási tervben vázolt ütemnek megfelelően zajlott. Az első évben egy a jelen kutatáshoz szorosan kapcsolódó együttműködésben körvonalazódott két kézirat elektronikus megjelentetésének lehetősége. A pályázat első évében ezen anyagoknak gondozása (összesen több mint 500 kéziratos oldal), illetve a munkatervben is vázolt levéltári kutatások jelentették a program gerincét. A terepmunkát sikerült az év második felére időzíteni, és megvalósítani így az OTKA támogatásnak köszönhetően ez sikeresen meg is valósult.

A pályázatban említett, jelen programhoz szorosan kapcsolódó sorozat (Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism) a fentebb említett két újabb kézirat kiadásával gyarapodott 2007-ben.

Ezek a következők:

1. D. Tserensodnom: *The Biography of Chahar Gebshi Lubsantsultim (1740-1810)*. Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism CD Series 1. Ed. by Zsolt Szilágyi. Eötvös Loránd University, Department of Inner Asian Studies. Budapest 2007. 238. p.
2. J. Tsoolo: *A Picture Book of Astrology in Oyirat Script. Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism*. CD Series 2. Ed. by Zsolt Szilágyi. State Central Library of Mongolia, Eötvös Loránd University, Department of Inner Asian Studies. Budapest 2007. 426. p.

Mindkét kiadványt jelen program vezetője szerkesztette. Az első egy láma életrajz, így szorosan kapcsolódik a történeti kutatásokhoz. A második kiadvány egy ritka ojrát írásos kézirat. A kiadványok bevezetőinek szerzői, Prof. Dr. D. Cerensodnom akadémikus és Prof. Dr. J. Coloo a Mongol Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének munkatársai. 2007 nyarán megkezdődött az anyaggyűjtés a Mongol Állami Könyvtárban. Több új dokumentumot sikerült feltárni. Ezek egy részének digitális rögzítése is megtörtént. Egy részük a korábban már a program vezetője által közölt diplomáciai levelezés, a mongoloknak, a mongol egyházfőknek küldött mandzsu császári levelek, parancsok sorába illeszthető. Mivel az anyagok kéziratos formában maradtak fenn, feldolgozásuk nagy figyelmet igényelt.

A terepmunka során sikerült néhány magángyűjteményben őrzött kéziratot is megvizsgálni. Mivel ezek nem szerepelnek a hivatalos katalógusokban gyakran nem is ismertek a tudományos közvélemény előtt. Feltárásuk nagyon nehézkes.

A kutatási eredményeket az év őszén a programvezető által az MTA Társadalomkutató Központban és Néprajzi Kutatóintézetben szervezett *A buddhizmus helyi színei* című konferencián is sikerült bemutatni.

2008. A július-augusztus folyamán végzett mongóliai adatgyűjtés újabb eredményeket hozott. Folytatódott a munka a Mongol Állami Könyvtárban és az Akadémia gyűjteményeiben is. Sikerült több mongol szakemberrel is konzultálni, ill. új tudományos együttműködések alapjait lefektetni. Mongóliában a történeti kutatások és a forráskiadás az utóbbi időben újabb lendületet vett, így jelen program is felkeltette a mongol kollégák figyelmét. Ennek köszönhetően sikerült konzultálni Dr. S. Colmonnal a Mongol Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének vezető helyettesével, ill. Dr. L. Altanzayával a Mongol Állami Tanárképző Egyetem fiatal munkatársával is. Mindketten fontos adatokkal szolgáltak, ami segítheti a további munkát.

Sikerült újabb kéziratokhoz is hozzáférni. Ezek egy része magángyűjteményből származik. Digitális rögzítésük megtörtént. Megkezdődött az anyag rendszerezése, az egyes szövegek átírása, melyben egyetemi hallgatók is a programvezető segítségére voltak. Mivel a vizsgált dokumentumok leggyakrabban mongol, esetleg mongol-mandzsú-kínai háromnyelvű formában maradtak fenn, a publikálás előtt célszerű ezek összevetése, illetve angol nyelvű fordításainak elkészítése.

2009. A munkaterv ütemezését sikerült tartani, így ez az év elsősorban a korábban feltárt dokumentumok rendszerezésével, illetve a fordítások elkészítésével telt. A megvalósítás során ebben a szakaszban a prioritás a mandzsú császárok és mongol egyházfők levelezésének áttekintése volt. Sikerült a korszakra vonatkozó nem mongol nyelvű forrásokat is feltárni. Ezek komoly segítséget nyújthatnak a vizsgált korszak nemzetközi politikai környezetének jobb megértéséhez.

2009 júliusában megvalósult egy újabb mongóliai terepmunka, ahol nem csak a közgyűjteményekben sikerült folytatni a munkát, de lehetőség volt több a korábbi beszámolókból említett magángyűjtemény anyagainak megvizsgálására is. Általánosságban elmondható, hogy ezekben viszonylag kevés a történeti anyag. Általában buddhista

szövegeket, szútrákat, ritkábban láma életrajzokat halmoztak fel bennük. Jellemzően igen kevés mongol nyelvű anyagot tartalmaznak, általában a tibeti nyelvű szövegek túlsúlya a jellemző. Sikerült több, elsősorban a nyolcadik mongol egyházfő korszakában született dokumentumhoz is hozzáférni. Ezek digitális rögzítése megtörtént. A gyűjtött anyagok katalogizálás eddigre jórészt elkészült. A munka alapján több a történeti kutatást segítő csoportot sikerült elkülöníteni, melyek a következők: levelezés, láma életrajzok, a nyolcadik *bogd gegeen* által kiadott próféciák, lunden-ek.

Mongóliában a terepmunka során ismét sikerült több szakemberrel is konzultálni. A korábban már említett Prof. S. Colmonnal, és Dr. L. Altanzaya mellett a Mongol Tudományos Akadémia kinevezett igazgatója Dr. S. Chuluun is érdeklődött a kutatás iránt. Egy új tudományos együttműködés lehetősége is körvonalazódott. Ennek megvalósítása a következő évekre is tartogat feladatokat.

Az év őszén a London University Union-on, illetve a párizsi CNRS-ben mutatta be a témavezető a kutatás eredményeit. Itt a College de France kínai gyűjteményében, könyvtárában is sikerült kutatásokat végezni.

2010 tavaszán sikerült Kína Belső-Mongol Autonóm tartományának központjában Hohhotban is kutatásokat folytatni. A Belső-Mongol Tudományos Akadémia könyvtára, illetve a Belső-Mongol Egyetem könyvtárának kéziratára számos eddig nem elérhető dokumentumot tartalmaz, így az új adatokhoz való hozzáféréssel a kutatás bővítésére nyílt lehetőség. A Kínában élő mongolista kollégákkal való konzultációval a kutatás immár nem csak a mongóliai buddhizmus, hanem a Kínában élő mongolok buddhizmus történetének vizsgálatával bővíthetett.

2010-ben látott napvilágot a már említett, a mongol *bogd gegeen*-ek életrajzát bemutató kismonográfia. A kötet kiadója a Magyar Vallástudományi Társaság. Ekkor indultak a Treasures of Mongolian Culture and Tibeto-Mongolian Buddhism sorozat kötetének kiadási munkálatai is. A kiadvány a buddhista poklok mongol és tibeti nyelvű leírását tartalmazza. Az anyag rendkívül érdekes a mongol buddhizmus kutatás szempontjából.

A kutatási eredményeket a megjelent publikációk mellett a Magyar Vallástudományi Társaság májusban Debrecenben megrendezett konferenciáján is sikerült bemutatni.

2011. Az említett kötet az év tavaszán jelent meg. Címe: *A Tibeto-Mongolian Picture Book of Hell*, kiadója az MTA Néprajzi kutatóintézete. A kötetet a program vezetője szerkesztette. Önmagában ez az anyag is csak nem 400 kéziratos oldalt tartalmaz. A tibeti eredetű mongol buddhizmus egy újabb rendkívül érdekes forrását sikerült közreadni. A kötet iránt jelentős a nemzetközi érdeklődés is. Több külföldi könyvtár és kutató is megrendelte. Az anyagot, és a kutatás eredményeit a program vezetője fogja bemutatni a 2011. augusztus 9-13. között megrendezésre kerülő jubileumi Nemzetközi Mongolisztikai Konferencián, Ulánbátorban. Ezzel párhuzamosan ismét lehetőség lesz a mongol archívumi kutatásra, illetve konzultációkra is. Készül a korábban már említett két elektronikus oktatási segédanyag is. A Teokratikus Mongol Államot és a mongol buddhizmust bemutató összefoglalás is fontos ismereteket tartalmaz mind a mongol szakos, mind a belső-ázsiai és mongol történelemmel foglalkozó más keleti szakos hallgatók számára akár a diszciplináris BA alapszakokat, akár az interdiszciplináris szakokat MA és PhD képzést tekintjük.

Az év első felében a témavezető konzultációkat végzett több hazai egyetemen, illetve Ausztriában az Universitã Wien kutatóival. Itt egy esetleges együttműködés is körvonalazódik. A program iránt az Osztrák Tudományos Akadémia Ázsiai Kultúrtörténeti Intézetének munkatársai is érdeklődnek. Májusban a program vezetője a Cseh Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársaival tárgyalt. Az esetleges további együttműködésre nem csak itt, de a prágai Károly Egyetem kutatóival is lehetőség lenne.

Kutatás a pályázat befejezésével nem zárul le véglegesen. A programvezető tervezi a munka folytatását, amihez esetleg egy következő OTKA támogatás adhatná meg a megfelelő keretet. A kutatás további eredményei kiadásának finanszírozása is megoldásra váró feladat.